

TÜRK BAŞKENTLERİNDEKİ YÖNETSEL SİSTEMİN VE KÜLTÜREL YAPININ ANALİZİ

Elif KARAKURT TOSUN¹

Öz

Aynı kökene sahip Türk devletlerindeki yönetim sistemlerinin ve kültürel yapıların analiz edilmesi, ülkeler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların tespit edilmesi ülkeler arasındaki işbirliği ve politikaların geliştirilmesi açısından önemli bir perspektif sunacaktır. Bu noktada Türk başkentlerinin yönetim sistemleri ve kültürel yapıları incelenecektir. Başkentler ülkelerin yönetim sistemleri ve kültürel yapıları hakkında temel nitelikte bilgi vermesi, ülkeler arasında ayrılıkları ve benzerlikleri göstermesi açısından önemli bir araştırma konusudur. Zira devletler, yönetim sistemlerini öncelikle başkentlerinde kurgulayarak temellendirmek isterler. Dolayısıyla başkentleri incelemek söz konusu devletin yönetim felsefesini, politik kültürünü, kültürel yapısını anlayabilmek için kritik bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada Türk devletlerinin başkentleri olan Ankara, Bakü, Bişkek, Lefkoşa, Almatı, Astana, Aşkabat kentleri analiz edilecektir. Bu bağlamda öncelikle Türk başkentlerindeki yerel yönetim sistemleri incelenecektir. Yerel yönetim organları, işlevleri, halkın yönetsel süreçlere katılımı irdelenecektir. İkinci olarak Türk başkentlerindeki kültürel yapı ele alınacaktır. İlgili başkentlerin tarihi, kültürel değişim, gündelik hayatları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk dünyası, başkentler, yönetim sistemi, kültürel yapı

---

1 Doç.Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi e-mail: ekarakurt@uludag.edu.tr

The Management System and the Cultural Structure in the Turkish Capitals

Abstract

Analyzing the management systems and the cultural structures, identifying the similarities and the differences between the countries in the Turkish states which have the same roots will provide an important perspective in terms of developing cooperation and policies between the countries at this point, the management systems and the cultural structures of the Turkish capitals will be examined. Capitals are important research topics in terms of giving information with basic qualities about the administrative systems and cultural structures of the countries, showing the differences and similarities between the countries. Because the states want to build up their management systems by designing firstly in their capital cities. Therefore, examining the capitals is of a critical importance in order to understand the political philosophy ,political culture, cultural structure of the subject-point state.

In this study, Ankara, Baku, Bishkek, Nicosia, Almaty, Astana and Ashgabat which are the capitals of the Turkish states will be analyzed. In this context, firstly the local government systems in the Turkish capitals will be examined. The Local government bodies, their functions, the participation of the people in the administrative processes will be examined. Secondly, the cultural structure of Turkish capitals will be studied. The history, cultural change and daily life of the relevant capitals will be analyzed.

Keywords: Turkish World, Capitals, Management System, Cultural Structure

Giriş

Türk dünyası, tarihsel olarak ortak kültür ve dile sahip olan Türk halklarının yaşadığı coğrafya olarak tanımlanmaktadır. Türk dünyası oldukça geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu coğrafyada yer alan her Türk devleti farklı sosyo- politik yapıya ve tarihi - kültürel geçmişe sahiptir. Bu farklılık ülkelerdeki yönetmel sisteme, kişiler arası ilişkilere, ekonomik konjoktüre etki etmektedir. Türk devletleri farklı sosyo-politik ve tarihi-kültürel yapılara sahip olsalar da aralarında güçlü bir organik bağ vardır.

Aynı kökene sahip Türk devletlerindeki yönetmel ve kültürel yapıların analiz edilmesi, ülkeler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların tespit edilmesi ülkeler arasındaki işbirliği ve politikaların geliştirilmesi açısından önemli bir perspektif sunacaktır. Bu noktada Türk başkentlerinin yönetmel ve kültürel yapıları incelenecektir. Başkentler ülkelerin yönetmel ve kültürel yapıları hakkında temel nitelikte bilgi vermesi, ülkeler arasında ayrılıkları ve benzerlikleri göstermesi açısından önemli bir araştırma konusudur. Zira devletler, yönetmel yapılarını dolayısıyla devlet felsefesini öncelikle başkentlerinde kurgulayarak temellendirmek isterler. Dolayısıyla başkentleri incelemek söz konusu devletin yönetim felsefesini, politik kültürünü, kültürel yapısını anlayabilmek için kritik bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada Türk devletlerinin başkentleri olan Ankara, Bakü, Bişkek, Lefkoşa, Taşkent, Almatı - Astana, Aşkabat kentleri analiz edilecektir. Bu bağlamda Türk başkentlerindeki başkentlerin tarihi, kültürel - mekânsal değişim süreci ve gündelik hayatları analiz edilecektir.

Türk devletleri arasındaki yönetmel - kültürel yapılar arasındaki benzerliklerin ve farklılıklarının tespitinden daha çok; ortak tarih, kültür ve dil birliğine sahip olan ülkelerin başkentlerinin karşılaştırılması yoluyla geleceğe yönelik potansiyel işbirliği imkânlarının neler olduğunun araştırılması bu çalışmanın çıkış noktasıdır.

Türk Dünyası Başkentleri ve Yönetmel Sistem - Mekânsal Yapı

Türk Dünyası, tarihsel olarak ortak kültür ve dile sahip olan Türk halklarının yaşadığı coğrafya bir coğrafyayı ifade etmektedir. Türk dünyası olarak bilinen coğrafya, jeo-politik açıdan önem taşıyan bir alana konumlanması nedeniyle her zaman dünya güçlerinin egemenliğini kurmaya çalıştığı, stratejik öneme sahip bir coğrafya olagelmıştır. Bu durum Türk dünyasındaki devletlerin ve toplulukların kaderlerini

etkilediği gibi, sahip oldukları sosyo-mekânsal birimler olarak kentlerinde de tarihsel olarak derin izler bırakmıştır.

Türk dünyası içinde yer alan devletlerin siyasi yapıları, yönetim sistemleri, kültürel yaşantıları, ekonomileri, mekânsal yapılanmaları birbirlerinden farklılık göstermektedir. Bu farklılık devletlerin içinde buldukları coğrafyanın topografik yapısından, iklimine, komşu oldukları devletlere, tarihsel süreçte tanık olunan olaylara birçok değişkenden etkilenmiştir. Bu çalışmada bahsedilen Türk dünyası içinde ele alınan devletler; Türkiye Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti, Kırgızistan Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Türkmenistan Cumhuriyeti ve Özbekistan Cumhuriyeti'dir.

Çalışmaya konu edilen devletlerdeki yönetsel sistem ve kültürel yapının incelenmesi hedeflenmiştir. Bu devletlerdeki yönetsel sistem ve kültürel yapının ayrı ayrı incelenmesi oldukça ayrıntılı çalışmanın konusudur. Bu nedenle bu çalışmada bu ülkelerin başkentlerindeki yönetim sistemi ve kültürel yapıları genel bir çerçevede incelenmiştir.

Başkent; bir ülke geneline ya da eyalet bütününe yönelik genel siyasetin belirlendiği ve yönetimin fiziksel düzeyde cisimleştiği kent² olarak tanımlanmaktadır. Farklı bir çalışmada başkent şu şekilde tanımlanmaktadır: Bir devletin yönelti ve yönetim özeği. Bir ülkedeki en büyük ve en önemli kent. Anakentlerin en büyüğü.³ Her devlet, özellikle yeniden inşa sürecinde olan devletler, devlet felsefesini öncelikle başkentlerine yansıtmak ister. Bundan dolayı başkentleri incelemek söz konusu devletin yurttaşlık felsefesini, politik kültürünü, benimsediği politik-ekonomik stratejileri, sosyal politikalarını, yani özetle ulus-devlet projesinin niteliğini anlayabilmek için kritik bir öneme sahiptir. Bir ülkelerin başkentinde tanık olunan mekânsal dönüşüm, yönetim sistemi, kültürel yapı ülkenin geri kalan kentleri için bir perspektif sunmaktadır. Bir diğer ifade ile başkentler, ulus devlet inşa sürecinde siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel dönüşümlerinin gerçekleştirildiği ve elde edilen deneyimlerin ülkedeki diğer kentlere aktarıldığı yerlerdir. Ülkenin içinde yer aldığı coğrafi yapı, ekonomik konjonktür, komşu ülkelerle ilişkiler, dini sistem, siyasal yapı, ülkedeki mekânsal yapıya ve yönetsel sisteme etki etmektedir. Başkentler bugün sosyo-demografik yapıları, siyasal duruşları, mekânsal özellikleri, gündelik hayatları ile başkentleri oldukları

2 Çınar, T. (2007), Başkentler üzerine bir inceleme. A. Mengi (ed.). Kent ve Politika: Antik Kentten Dünya Kentine, Ruşen Keleş'e Armağan, Ankara: İmge Kitabevi, s. 130.

3 Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.

ulus-devleti en somut hâliyle yansıtan mekânsal birimlerdir.

Bu çalışmada Türk dünyası başkentleri olan Ankara (Türkiye), Almatı-Astana (Kazakistan), Aşgabat (Türkmenistan), Bakü (Azerbaycan), Bişkek (Kırgızistan), Lefkoşa (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) ve Taşkent (Özbekistan) kentleri incelenmiştir. Çalışma kapsamında incelenecek her başkent, içinde buldukları siyasal ve ekonomik sistemler ile beraber, farklı tarihsel deneyimler ve bu deneyimlerin beraberinde getirdiği özgünlüklere sahiptir. Bu başkentlerin 20. yüzyılda yaşadıkları köklü dönüşümleri belirleyen iki tarihi olay önemlidir: Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılması. Her iki olayın ardından bugünkü Türk Dünyası coğrafyası devletlerinin ulus-devlet inşa süreçleri başlamıştır. Başkentler tarihsel çerçevede tanık olunan olayların etkisiyle farklı şekillerde yapılanmıştır.

Ankara (Türkiye Cumhuriyeti)

Tarih boyunca önemli yol ağlarının kavşak noktalarında yer alan Ankara, farklı güçlerin ve kültürlerin egemenliği altında kalmıştır. Her yeni iktidar sahibi, değiştirdiği ilişki ağları bağlamında kentsel mekânı da yeniden tanımlamaktadır. Fakat Ankara, bugünkü sahip olduğu konuma Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle ulaşabilmiştir. Dolayısıyla Ankara kenti için kırılma noktası Cumhuriyet'in ilanıdır.

Ankara, Çubuk Ovası gibi oldukça verimli tarım alanları ile çevrili, su kaynaklarına oldukça yakın ve güvenliğin sağlanmasında oldukça önemli bir avantaj sağlayan sarp yamaçlı bir tepenin üzerinde konumlanmıştır. Dolayısıyla Ankara, tarih içinde doğu-batı arasında ticaret yapanların her zaman önem atfettiği bir konuma sahip olagelmiştir.

Bugünkü Ankara kentinin kapladığı bölge ve çevresinde yapılan araştırmalar sonucundaki arkeolojik buluntular, Paleolitik dönemden başlamak üzere, Neolitik ve Bakır Çağı boyunca bölgede devam eden toplu yaşamın kültür değerleri olarak kabul edilmişlerdir. Ankara ve çevresinin Hititler tarafından ele geçirildiği ve bölgede yerleşik düzene geçtikleri düşünülmektedir. Mürted ovası yakınında Bitik'te bir Hitit yerleşmesi saptanmış ve yapılan kazıda eski Hitit dönemine ait bir yerleşim yeri açığa çıkarılmıştır. Ayrıca, Ankara'nın 60 km güneybatısındaki Gavurkale kalıntıları da Hitit döneminin izleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hititlerden sonra bölgeye, Frigler hâkim olmuştur. Kentteki ilk önemli

yerleşmenin Frigler döneminde olduğu tahmin edilmektedir. Eski çağ kaynaklarında, Ankara'nın kurucusu olarak Frig Kralı Midas kabul edilir. Frigler, bölgeye "gemi çıpası" anlamındaki "Ankyra" ismini veriyorlar. Frigler'in başkenti olan Gordion, bugünkü Polatlı ilçesi sınırları içerisinde yer alan Yassihöyük Köyünde yer almaktaydı.⁴

Kentin "Ankyra" adı, İslami devirlerde "Engürü" ve "Angora" biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı'nın Anadolu'da siyasi birliğini kurmasına kadar geçen süre içinde Ankara, Türk Beylikleri ile Bizans arasında sürekli el değiştirmiştir. Bizans'ın zayıflamasını ve Anadolu'da güçlü bir birlik oluşmamasını iyi değerlendiren Osmanoğlu Beyliği giderek güçlenmiş ve topraklarını, öncelikle Anadolu'da hızla genişletmeye başlamıştır. Osmanoğlu Beyliği, 1354 yılında Ankara'yı egemenliği altına almıştır. 1402 yılında Çubuk Ovasında yapılan Ankara Savaşı'na sahne olmuş ve Ankara bir süre Timur kuşatması altında kalmıştır. Timur'un Anadolu'dan ayrılışından sonra, Mehmet Çelebi, Fetret Devri'nin sonunda padişahlığını ilan edince, Ankara'yı tekrar Osmanlı egemenliği altına almıştır. Osmanlı Devleti döneminde Ankara, 23 Nisan 1920 tarihinde kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi, hükümet merkezini Ankara olarak ilan etmişti. Ankara, İstiklal Savaşı'nın idare edildiği bir merkez haline gelmiştir. 13 Ekim 1923'te çıkarılan kanun ile Ankara resmen yeni Türkiye'nin yeni başkenti olarak ilan edilmiştir.⁵

Ankara başkent ilan edildikten sonra, Cumhuriyetin bir sembolü olarak kabul edilmiştir ve kentin inşaa sürecine önem verilmiştir. Başkent inşaa süreci sadece dört gün sonra 17 Ekim 1923'de Ankara belediyesi, başkent belediyesi olarak yeniden düzenlenmiştir. Başkent Ankara'nın ilk planı Alman planı Lörcher tarafından yapılmıştır. Lörcher'in imar planı çerçevesinde başlayan imar hareketi bir başkent inşaa ihtiyacı olan yapıların inşaa edilmesinden daha çok yeni bir toplumsal kimlik edinme sürecini de içinde barındırmaktadır. Başkentte öncelikle yeni bir parlamento, bakanlıklar ve diğer devlet kuruluşlarının bulunduğu "devlet mahallesi" ve burada çalışanların yaşayacağı bir konut alanı oluşturulmuştur. Bugün hâlâ varlığını sürdüren Kızılay, Zafer, Sıhhiye, Ulus ve Lozan Meydanları, söz konusu eksen boyunca Lörcher Planı ile gerçekleştirilmiştir. Böylece kentsel mekân, hem yaya ile araç trafiğinin ilişkisini hem de farklı fonksiyonlar arasındaki ilişkiyi sağlarken, yeni rejimin Osmanlı

4 Dursun, D. ve Poyraz, U. (2014). Ankara. *Türk Dünyası Başkentleri*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

5 Ibid.

geleneklerinden farkını da ortaya koymuştur. Devlet kurumları, çoğunluğu yabancı mimar ve mühendislerin projelerine göre kamu eliyle yapılmıştır. Konut yerleşimlerinde ise sivil yurttışa öncelik verilerek, doğrudan ya da kredili konut yapımı ile belediye, konut sorununa da çözüm üretmeye ve örnek bir konut modeli elde edilmeye çalışmıştır. Devlet kurumlarının, çalışanlarının konut sorununun çözümüne yönelik politikalar konut kooperatifleri kurulmuştur.⁶

Başkent oluşundan sonra Ankara hızlı bir nüfus artışına sahne olmuştur ve bunun yarattığı baskı, devletin politika ve önceliklerini derinden etkilemiştir. Kurtuluş Savaşı sırasında 1914 yılında bir milyonun üstünde nüfusa sahip eski başkent İstanbul küçülmüş ve 1924 yılında yaklaşık 500 bin nüfuslu bir kent olmuştur. Bu dönemde başkent Ankara'nın nüfusu hızla artmıştır. 1927 yılında Ankara'nın nüfusu 74.784 iken 2017 yılında nüfusu 5.445.026'ya ulaşmıştır.

Ankara'da, ulus-devletin bütün öğelerini içeren kendine özgü bir fiziksel mekân kurulmuştur. Bataklıklar kurutulmuş, kamulaştırmalar yapılmış, yapı malzemelerinin üretimi için fabrikalar açılmış, işçilerin konut ihtiyacı giderilmiş (amele evleri), gaz deposu, un fabrikası ve fırın yaptırılmıştır. Kentin inşası öyle büyük bir hızla sürdürülmektedir ki, daha bu ilk dönemin sonunda Ankara'da hastane ve araştırma enstitüleri, spor alanları, her düzeyde okul inşaatı, konut alanları, müzeler, meydanlarla ve yeşil alanlarla donatılan kamusal mekânlar bulunmaktaydı. Ayrıca iklim koşulları el vermemesine rağmen, çok büyük bir alanda sulama ile tarım ve hayvancılık yapılabileceğini göstermek ve üretimin gelişmesine yönelik araştırmalar yapabilmek için Orman Çiftliği ve Hayvanat Bahçesi dâhi kurulmuştur. Böylece belediye, sadece kentteki imar etkinliğini yönlendirmekle kalmamış, tüm Türkiye kentlerine örnek olacak kararlar üretmiştir.⁷

Cumhuriyet sonrası yeniden inşa sürecinde, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar olan süreçte önemli miktarda ekonomik kaynak Ankara'nın imarına aktarılmıştır. İkinci Dünya Savaşı döneminde ülkede yaşanan ekonomik darboğaz nedeniyle aktarılan kaynaklarda kısıtlamalar yapılmıştır. Ayrıca 1950'li yıllarda Marshall yardımları çerçevesinde Türkiye'ye yapılan yardımlar neticesinde kırdan kente olan göçler hızlanmıştır. Kırdan kente yönelen göçlerin büyük bir kısmı Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük kentlere doğru gerçekleşmiştir. Bu kentler de planlanamayan ve

6 Ibid.

7 Ibid.

kontrol edilemeyen göçlerin baskısı altında plansız bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Özellikle Ankara’da plansız ve kaçak büyümeyi önlemeye dönük olarak hazırlanan planlar işlevsiz kalmıştır. Ne yerel ne de merkezî yönetim, büyük kentlerde sanayileşmeye paralel olarak hızlanan göç dalgasının yarattığı konut stoku, kentsel altyapı ve hizmet sektörüne yönelik ihtiyaçları karşılayamamışlardır.⁸ Neticede kırdan kente göç eden kişiler konut ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacı ile kendi konutlarını üretmişlerdir. Planlı kentleşme ilkelerine ve bayındırlık kurallarına aykırı olarak inşa edilen bu yapıların sayısı her geçen gün artmıştır. 1966 yılındaki 775 sayılı Gecekondu Kanunu ile birlikte ilk defa bu yapılar “gecekondu” olarak adlandırılmıştır.

Büyük kentlere yönelen hızlı göçlerle birlikte kentsel topraklar yetersiz hale gelmiş ve 1965 yılında Kat Mülkiyeti Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1965 yılında çıkarılan Kat Mülkiyeti Kanunu, başta Ankara olmak üzere bütün kentleri etkilemiş, böylece aynı parselde birden fazla sahipliğe izin verilmiş, bir anlamda bugün bütün kentlerimizi saran apartmanlaşmanın önu açılmıştır.⁹ Kat Mülkiyeti Kanunu ile dikey yapılaşma yoluyla kent topraklarının daha verimli bir şekilde kullanılması hedeflenirken gecekondu sahipleri artık tek katlı gecekondu yerine apartman kondu inşa etmeye başlamışlardır. Zaman içinde yerel ya da merkezi yönetim düzeyinde gerçekleştirilen imar affı, gecekondu, vb. hukuki düzenlemelerle gecekondu yasalastırılmıştır. Özellikle seçim dönemlerinden önce uzun süreli kullanım hakkı daha sonra tapu alan kişilerin oluşturdukları gecekonduyla birlikte planlı ve ülkedeki diğer kentlere örnek niteliğinde olabilecek bir kent değildir Ankara.

Özellikle 1950’li yıllardan sonra eski başkent İstanbul’un ülke içindeki stratejik konumu güçlenmiştir. Önce sermaye ve finans kuruluşlarının İstanbul’u tercih etmeleri, daha sonra sivil oluşumların merkezlerini İstanbul’a taşımaları ile birlikte Ankara daha çok siyasi merkez konumunda bir kent olurken İstanbul sanayi, ticaret, hizmet, sanat- kültür aktivitelerin gerçekleştirildiği bir merkez haline gelmiştir.

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren kırdan kente yönelen yoğun göçlerle birlikte Ankara, İstanbul başta olmak üzere bütün büyük kentlerde, kent nüfusunun hızlı bir şekilde arttığı, gecekonduların kentsel mekânın şekillenmesini doğrudan etkilediği, hazırlanan imar planlarının

8 Uzun, C. N. (2005). Residential transformation of squatter settlements: urban redevelopment projects in Ankara. *Journal of Housing and the Built Environment*, 20(2), s. 184

9 Keleş, R., ve Duru, B. (2008). Ankara’nın ülke kentleşmesindeki etkilerine tarihsel bir bakış. *Mülkiye*, 32(261), s. 37

uygulanamadığı bir kentsel yapı söz konusudur. Zamanla gelir gruplarının yaşam alanlarının birbirlerinden ayrıldığı ve kentsel toprakların gelir gruplarına göre parçalandığı görülmektedir. 2000’li yıllardan sonra Ankara’da –ülkedeki diğer kentlerde de- alışveriş merkezlerinin sayısının hızla arttığı, lüks otellerin – rezidansların inşa edildiği, temalı parkların ortaya çıktığı, çevre yolu- otobanlarla birlikte kentin çevresindeki alan doğru genişlediği görülmektedir.

Almatı – Astana (Kazakistan Cumhuriyeti)

16 Aralık 1991’de bağımsızlığını ilan eden Kazakistan Cumhuriyeti, yirmi yıl içerisinde iki farklı başkente sahip olmuştur. Bağımsızlığın ilk yıllarında Sovyet döneminde de başkentlik yapan Almatı şehri başkent olarak devam etmiştir. Almatı, Kazakistan Cumhuriyeti’nin siyasal, bilimsel, kültürel, ticari, finansal ve sanayi anlamında önemli bir merkezidir.

Almatı şehri, Tanrı dağlarının kuzeyinde, Aladağ dağlarının eteklerinde ve Kazakistan Cumhuriyetinin güneydoğusunda bulunmaktadır. Kent, Büyük ve Küçük Almatı nehirlerinin etrafında bulunmaktadır. Almatı, sert kara iklimine sahiptir. Almatı’nın nüfusu, İstatistik Kurumu’nun verilerine göre, 2016 yılı itibari ile nüfusu 1.534.894’tür. Almatı, 1929-1997 yılları arasında Kazakistan’ın başkenti olmuştur. Bugün Kazakistan’ın başkenti değildir fakat 1998 yılında çıkarılan bir kanun hükmündeki kararname ile özel statüye sahip, finans, eğitim ve kültür merkezi olarak belirlenmiştir. Almatı’ya ayrıca halk arasında bugün “Güney Başkent” de denilmektedir.

10

Almatı şehrinin merkezinde caddeler ve sokaklar dikey ve yatay olarak tasarlanmış ve yapılmıştır. Sokaklarda binaların numaralandırılması, bir tarafında tek, karşı tarafında da çift numaralardır. Almatı’da adres gösterilirken önce binanın kapısının bulunduğu sokak yazılır, sokak ve caddeler çok uzun devam ettiği için, adresin kolay bulunabilmesi için binanın kapısının bulunduğu sokağı kesen sokağın adı da belirtilir. Bu planlı yapılanmanın temeli 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanır.¹¹

2011 yılı verilerine göre, şehrin yüzölçümü yaklaşık 340 metrekare büyüklüğündedir. Almatı kentinin geliştirilmesi ile ilgili yapılan ve uygulanmakta olan plan, 1998 – 2020 yıllarını kapsamaktadır. Bu planın

10 Ercilasun, K. (2014). *Bişkek. Türk Dünyası Başkentleri*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

11 Ibid.

temel amacı, ekolojik açıdan temiz, güvenli ve sosyal çevre oluşturmaktır. Bundan dolayı mimarî ve inşaat sektörlerinde, Almatı'nın bağ-bahçe alanlarını korumak ve geliştirmek öncelikli amaç olarak belirlenmiştir. Plan dâhilinde, çok katlı evlerin inşası, üretim yerlerini geliştirme, trafik ve toplu taşıma imkânlarını arttırma ve metro hattının uzatılması gibi temel hedefler bulunmaktadır.¹² Kent aynı zamanda büyük bir ulaşım merkezidir. Kentte çok sayıda fabrika ve sanayi, üretim merkezleri bulunmaktadır. Almatı kentinin yıllık vergisi, ülke bütçesinin yaklaşık %27'sini oluşturmaktadır.¹³

Almatı, yerel ekonomi açısından büyük potansiyele sahiptir. Kent büyük demografik ve işgücü potansiyeli taşımaktadır. Ekonomik olarak aktif nüfus ağırlığı %65,8, iş bulma oranı %94,3'tür. Almatı, özel teşebbüs alanında da ülkenin en yüksek oranlarından birine sahiptir.

Astana

16 Aralık 1991'de bağımsızlığını ilan eden Kazakistan Cumhuriyeti ülke yönetimini, ilk başkent olan Almatı kentinden Akmola kentine taşımaya karar vermiştir. 20 Ekim 1997'de Kazakistan'ın başkenti ilan edilen Akmola kentine 6 Mayıs 1998'de Astana adı verilmiştir. Astana'nın Kazakistan'ın ortasında ve bütün sınırlardan yaklaşık olarak eşit uzaklıkta bulunması, başkent olarak seçiminde önemli bir rol oynamıştır. Astana'nın başkent seçilmesinin bir diğer sebebi de; Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ile bağımsız Kazakistan Cumhuriyeti devleti arasında bir set çekme ve yeni bir ulus- devlet inşa etme isteğidir.

Astana'nın başkent olarak ilan edilmesiyle birlikte kırsal yapıdan yeni başkente yoğun bir nüfus akını başlamıştır ve kentin nüfusu hızla artmıştır. Kentte ilk olarak Sovyetler Birliği'nden kalan sokak - bina isimleri değiştirilerek bir Kazaklaşma eğilimi ortaya çıkmıştır.

Astana, bütün ülkeyi uluslararası arenada tanıtacak bir marka kent olarak tasarlanmıştır. Hatta Astana isminin seçilmesinin sebebi budur. Akmola'nın "ak mezar" anlamına geldiği ile ilgili eleştirilerden rahatsız olan Nazarbayev, yurtiçinde ve dışında aynı şekilde yazılacak ve telaffuz edilecek, herkes için söylenişi kolay olan Astana ismine karar vermiştir.¹⁴

12 Almatı Tarihi (2014) http://www.almaty.gba.kz/page.php?page_id=41&lang=1, Almatı Şehri Belediye Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi (Erişim Tarihi: 12.08.2018)

13 Ibid.

14 Nazarbayev, N. (2005). *Avrasya'nın Kalbinde*. İstanbul: Kaynak Kültür Yayın Grubu, s. 107.

2001’de ise Nazarbayev, Astana’nın Kazakistan’ın markası olduğunu, Kazakistan’ın onunla tanınacağını belirtmiştir.

Akmola başkent olarak ilan edildiğinde daha çok Sovyet kültürünün izleri olan Lenin heykeli ve heykel olarak kullanılan gerçek traktör gibi objeler kaldırılmıştır. Başkenti inşa etme sürecinde bütün Astana’nın dev bir şantiye hâline çevrilmesi sonucunda devlet binalarının, konutların ve heykellerin yükselmesi şehrin görünümünü birkaç yıl içinde tanınmaz bir hale getirmiştir. Bu anlamda özellikle bugünkü Respublika (Cumhuriyet) caddesinin durumu dikkat çekicidir. Burada ve diğer merkezî yerlerde bulunan eski tarz Sovyet konutları bile Kazak millî desen kabartmalarıyla kaplanıp değiştirilmiştir. İnşa edilen sembolik binaların bir kısmı, millî kültürü yansıtacak şekilde yapılmıştır. Yeni başkanlık sarayı, Nazarbayev kültür merkezi, uluslararası havaalanı, nehrin boyundaki apartmanlar, vb. Astana’daki heykeller, heykel kompozisyonları, dekoratif süslemeler, binalar ve yeni kurulan sokak, cadde ve meydan isimleri çoğunlukla sembolik anlamlar taşımaktadır. Bunlardan birisi olan Bayterek kulesi bizzat Astana’nın sembolü haline gelmiştir.¹⁵ Başkentte göze çarpan bir diğer sembolik yapıt, Kenesarı Han’ın heykelidir. Yeni ve eski Astana’yı ayıran Esil nehrinin kıyısına yerleştirilen ve kaidesiyle birlikte 3 metreyi bulan heykel, Nazarbayev’in ifadesiyle bağımsızlık mücadelesini ve bu mücadelenin sürekliliğini temsil etmektedir.¹⁶

Kazakistan’da tam hız devam eden millî devlet inşa etme projesinin bir tezahürü olan Astana, aynı zamanda ülkenin sosyalist geçmişten kopup kapitalizme doğru yönelme hikâyesini de birebir yansıtmaktadır. Bağımsızlığın başında Rusya’nın arkasından hızlı liberal dönüşüm sürecine giren Kazakistan, yirmi yıl içinde serbest piyasa ekonomisine entegre olmuştur. Eski Sovyet ülkeleri içinde Batı’da “reformcu” olarak tanınan Kazakistan, kısa sürede dışarıya açılmış, fiyatları serbest bırakmış, stratejik boyuttaki özelleştirmeleri gerçekleştirmiştir.¹⁷

Netice olarak 1990’lı yıllarda başlayan ekonomik dönüşüm iki şehri de etkilemiş, ikisi de Kazakistan’ın önemli iş merkezleri haline geldiyse de, ticaret ve özel girişimciliğin gelişmesi bakımından Almatı açık arayla öndedir. Nitekim Astana daha çok siyasi ve idari başkent olup, Almatı

15 Ercilasun, G. K. ve Somuncuoğlu, A. (2014). Almatı – Astana. Türk Dünyası Başkentleri, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

16 Nazarbayev, 2005, s. 140

17 Ercilasun ve Somuncuoğlu, 2014

Kazakistan'ın iş ve ticaret merkezidir.

Aşkabat (Türkmenistan Cumhuriyeti)

Türkmenistan'ın başkenti olan Aşkabat, İran ile Orta Asya arasındaki yol güzergâhının önemli bir kavşağında yer almaktadır. Aşkabat, Sovyetler Birliği'nin 1924'te Milletler Politikasına dayanarak Orta Asya'da kurduğu cumhuriyetlerden Türkmen Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin başkenti olarak ilan edilmiştir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra kurulan bağımsız Türkmenistan Cumhuriyeti'nin de başkenti yine Aşkabat olmuştur.

Bağımsızlıktan sonra yeni ulus-devletin ulusal dili olan Türkmenceyi güçlendirmek ve Rusçanın hâkimiyetini kırmak için, birçok önemli mekânın ismi Türkmenceye çevrilmiştir. Türkmenistan Devleti bağımsızlık sonrası yatırımlarının birçoğunu başkente yöneltmiştir. Ulus-devlet inşa sürecinde ilk göze çarpan Aşkabat'ta inşa edilen Sultan Sencer Müzesi, Aşkabat Milli Tarih Müzesi, Göktepe Müzeleridir. Bunun yanında Aşkabat'ın da büyük meydanlarında bulunan Lenin heykelleri indirilmiştir. Bunun yerine Aşkabat merkezinde Türkmen/Oğuz boylarının ataları Alparslan, Tuğrul ve Çağrı Beyler, büyük şair Mahtumgulu gibi kahramanların heykellerinin olduğu parklar, anıtlar yer almaktadır. Yine devlet başkanının emri ile şehrin güneybatısında Oğuz Han'ın simgesi olduğu düşünülen sekizgen yıldız motifleriyle süslenmiş yapılar yapılmıştır. Bu aynı zamanda Türkmenistan da dokunulmazlık sembolü olarak kabul edilmiştir.¹⁸

Aşkabat'ta bağımsızlıktan sonra kentin birçok bölgesine Devlet başkanı Türkmenbaşı'nın heykelleri inşa edilmiştir. Aşkabat'ın en büyük caddesine Cumhurbaşkanının adı verilmiştir. Havaalanı, Türkmenbaşı ismini almıştır. Şehrin neredeyse her yerini Cumhurbaşkanının resimleri süslemektedir.¹⁹ Bu durumun bir sebebi de bağımsızlık sonrası ulusal birliğin devlet başkanı bünyesinde yaratılma çabasıdır. Türkmenistan, çok güçlü bir devlet başkanının var olduğu yönetsel sistemle yönetilmektedir. Bağımsızlık sonrası ulus –devlet inşa sürecinde güçlü devlet başkanının varlığı tüm yönetsel yapıya yansımıştır.

Bağımsız Türkmenistan Cumhuriyeti'nin ulus – devlet inşa etme süreci ve serbest piyasa ekonomisine geçişi, Aşkabat'ı doğrudan etkileyen iki

18 Maksudov, F.; Somuncuoğlu, T. ve Kavuncu, Ç. (2014). Taşkent. *Türk Dünyası Başkentleri*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

19 Akbarzadeh, S. (1999). National identity and political legitimacy in Turkmenistan. *Nationalities Papers*, 27(2), s. 274.

faktördür. Bağımsızlık sonrası serbest piyasa ekonomisine entegrasyon sürecinde inşaat sektörü aracılığıyla olmuştur. Aşkabat kenti, bağımsızlık sonrası adeta bir inşaat şantiyesi haline dönmüştür. İnşaat yatırımlarıyla Aşkabat bambaşka bir çehreye bürünmüş durumdadır. Özellikle enerji bolluğunun da etkisiyle geceleri ışıl ışıl olan kentte Cumhurbaşkanlığı köşkü ve kongre sarayı, muhteşem bağımsızlık, anayasa ve tarafsızlık dikilitaş anıtları, müze, tiyatrolar dikkat çekmektedir. Otellerin sayısının çok arttığı, özel firmaların özellikle doğalgaz ve inşaat firmalarının merkezlerinin yoğunlaştığı Aşkabat'ta yeni iş merkezleri oldukça fazladır. Yine Türkmen Halı Devlet Kurumu'nun 11 katlı binası ile tek bir kompleks oluşturan Türkmen Halısı Müzesi, birkaç yüksek öğretim kurumu, çok katlı bakanlık binaları, 16 katlı lüks Oğuzkent Oteli Aşkabat'ın yeni ihtişamlı görüntüsünü oluşturmaktadır. Tüm bu büyük ve lüks yapılar, yoğunlukla kentin iki büyük caddesi olan Arçabil ve Bitarap üzerindedir. Başkent'in mimarisinde öne çıkan sadece binaların cepheleri değil, aynı zamanda peyzaj mimarisi dâhilinde fiskiye ve fener direkleri ile otobüs duraklarında da görmek mümkündür. Örneğin peyzaj açısından dünyanın en büyük fiskiyesi Aşkabat'tadır.²⁰

Serbest piyasa ekonomisi ile beraber yaşanan özelleştirmelerin hem ekonomik sektörlerde hem de yaşam alanlarında gerçekleşmesi, zaten var olan kentsel eşitsizliği daha da arttırmıştır. Aşkabat'ta bu noktada bağımsızlık sonrası öne çıkan en önemli sonuç, belki de bir orta sınıfın yaratılamaması ve toplumsal hayatta uçurumun yüksek olmasıdır.

Bakü (Azerbaycan Cumhuriyeti)

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkenti olan Bakü, Hazar Denizi'nin Batı kıyısındaki Abşeron Yarımadası'nın güney sahilinde yer almaktadır. Deniz seviyesinden 28 metre aşağıda yer alan Bakü, dünyanın deniz seviyesinden aşağıdaki tek başkenti ve en kalabalık şehridir. Bir zamanların küçük sahil yerleşimi, 2016 yılı itibari ile 2429.434 nüfusa sahip bir kenttir. Bakü, uzun bir geçmişe sahiptir. Hatta ilk yerleşim ve kuruluş tarihleri tam olarak bilinmemektedir. Bakü; Sasani İmparatorluğu, Şirvanşahlar, Safevi Devleti, Rus İmparatorluğu, Sovyetler Birliği egemenliğinde uzun bir geçmişe sahip kenttir.²¹

Bakü, petrolün var ettiği ve şekillendirdiği bir şehirdir. Azerbaycan

20 Maksudov, F.; Somuncuoğlu, T. ve Kavuncu, Ç. (2014).

21 Ataşer, G. A. ve Sayfutdinova, L. (2014). Bakü. *Türk Dünyası Başkentleri*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

Cumhuriyeti'nin başkenti olan Bakü, coğrafi konumu, tarihsel geçmişi ve sahip olduğu özellikler nedeniyle çok yönlü ve karmaşık bir kimliğe sahiptir. Bağımsızlığın ardından enerji kaynaklarının üzerinde tam kontrolü sağlayan Azerbaycan'da Bakü, bağımsız bir ulusun başkenti olarak yeniden şekillenmeye başlamıştır. Sovyetler Birliği'nin 1991'de parçalanmasının ardından bağımsızlığına kavuşan devletlerin başkentleri zorunlu olarak büyük bir yönetsel, demografik, ekonomik ve fiziksel dönüşüme maruz kalmışlardır. 1980'lerin sonlarında önce Ermeni, ardından Rus ve Yahudi grupların Bakü'yü terk etmesiyle şehrin yaklaşık yüz yıldır karakteristiğini belirleyen heterojen etnik yapısı büyük ölçüde homojenleşmiştir. Bağımsızlık sürecinde Bakü nüfusunun etnik açıdan homojenleşmesi, şehrin ulusal başkent kimliğini çok güçlü bir şekilde desteklemiştir.²²

Bakü, bağımsızlıktan sonra güçlü başkanlık sistemine uyan bir yerel yönetime sahiptir. Şehir, başkanını yürütmenin, yani doğrudan Cumhurbaşkanının atadığı ve bu durumuyla yürütmenin doğrudan uzantısı konumundaki Bakü Şehir İcra Hâkimiyeti tarafından idare edilmektedir. Bakü'yü oluşturan on bir idari bölgenin başkanları da Cumhurbaşkanı tarafından atanmakta, ancak onların üstü konumundaki Şehir İcra Hâkimiyeti Başkanı'nın bu başkanları atama ya da görevden alma yetkisi bulunmamaktadır.

Kentsel gelişim hukuki olarak, 1998'de kabul edilen Mimarlık Faaliyetleri Hakkında Kanun ve 1999'da kabul edilen Kentsel Planlamanın Esasları Hakkında Kanun ile düzenlenmektedir. Azerbaycan, bağımsızlığa kavuştuğu andan itibaren Sovyet dönemine ait sembollerin silinmesi için en yoğun çaba gösteren devlet olmuştur. Bakü'de, öncelikle sokak ve cadde isimleri de büyük oranda değiştirilmiştir. Sovyet ve Rus tarihi ile ilişkili adlar sokak ve caddelerden kaldırılırken, yerine Azerbaycan tarihinden isimler konulmuştur.²³

Kentte Azerbaycan Cumhuriyeti'ni simgeleyen sembol yapılar inşa edilmeye başlanmıştır. 2012'de inşası tamamlanan Alev Kuleleri, Milli Meclisin hemen karşısında, Bakü'ye ve körfeze hâkim bir tepede yer alır. En uzununu 190, en kısası 140 metre olan alev şeklindeki üç binadan oluşan kompleks lüks konut ve işyerleri için inşa edilmiştir. Binaların alev şeklindeki formu, Azerbaycan'ın sahip olduğu büyük enerji kaynaklarına atıfta bulunur. Kent merkezinde inşa edilen Haydar Aliyev Merkezi ise, sıra

22 Ibid

23 Ibid

dışı mimarisi ile kültürel ve sosyal etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır.

Azerbaycan'daki ulus devlet inşa etme sürecinde Bakü kenti özelinde uluslararası siyasi, ekonomik ve kültürel bir entegrasyon sağlanmak istenmiştir. Bakü'nün uluslararası merkezlerden biri haline gelmesi için bir inşa sürecine başlanılmıştır. Fakat bu süreç kendi içinde çeşitli çelişkileri barındırmaktadır. Kentte bir yandan gelişen, modern görünümlü, geceleri ışıklarla aydınlatılan görkemli binaların inşa edilmektedir. Fakat orta gelir seviyesine sahip Azerbaycan vatandaşları için inşa edilen bu yapılar ulaşılabilir olmaktan uzaktır. Lüks tüketim mallarının bulunduğu mağazalar, şehir merkezindeki kentsel dönüşüm ve yenileme baskısına dayanmakta zorlanan Bakülülerden çok, şehirdeki yabancılara ve yeni üst-orta sınıf Azerbaycanlılara hitap etmektedir.

Kente yeniden yapılanma sürecinde yoğun bir kentsel dönüşüm çalışmaları sözkonusudur. Bu kentsel dönüşüm çalışmaları içinde kentteki petrol rezervleri nedeniyle "kara şehir" olarak adlandırılan Bakü için, "White City (Bakü Beyaz Şehir)" projesi dikkat çekmektedir. 21 ha'lık arazi üzerinde geliştirilen petrol karası şehrin ak şehre dönüştürülmesi hedeflenmektedir. Proje tamamlandığında 50.000 kişiye yaşam alanı ve 48.000 kişilik istihdam alanı sağlanması planlanmaktadır. Proje 10 farklı bölgeden oluşacak şekilde geliştirilmiş olup, her bir bölgenin fonksiyonu ve çekim özellikleri farklılık göstermektedir. Toplam inşaat alanı 3,7 milyon m²'yi bulan Beyaz Şehir projesi bünyesinde 39 ha'lık peyzaj alanı yer almaktadır. Beyaz Şehir projesi ile hâlihazırda, Bakü merkezinin dışında yerleşen Kara şehrin düzeltilmesi ve yaşanacak bölge haline getirilmesi ile yeni bir perspektif oluşturulacaktır. Bunun dışında ayrıca Hazar Denizi'nin üzerinde 3000 hektarlık alana kurulacak bir yapılanma çalışması devam etmektedir. 50 yapay adadan oluşacak projede dünyanın ne büyük camisi, Formula 1 pisti, 5 üniversite, marina, helikopter pisti, 250 bin konut, 50 bin dairelik rezidans, 18 otel yapılması planlanmaktadır.

Sahip olduğu petrol rezervleri nedeniyle geçmiş yıllarda olduğu gibi günümüzde de Azerbaycan uluslararası sermayenin çekim merkezi durumundadır. Bakü, son yıllarda uluslararası sermayenin baskısı altındadır ve kent ulaşım, altyapı, inşaat alanlarında çok sayıda uluslararası sermaye şirketleri faaliyet göstermektedir.

Bişkek (Kırgızistan Cumhuriyeti)

Kırgızistan, Asya'nın ortasında bulunan dağlık bir ülkedir. Başkenti Bişkek'tir. Bişkek, deniz seviyesinden 800 metre yüksekliğe sahiptir ve en yakın denizden yaklaşık iki bin kilometre uzaklıktadır. Bişkek şehri, bölge olarak tarihî açıdan önemli olan bir coğrafyada bulunmaktadır ve İpek Yolu'nun üzerinde yer almaktadır.

1917 yılında Rus İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte Bişkek, 1918'den itibaren Türkistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti sınırları içerisinde dâhil edilmiştir. Bu özerk cumhuriyetin başkenti Taşkent'tir. 1924'te yapılan yeni düzenlemeyle Türkistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti parçalanarak ayrı ayrı idari bölgeler kurulmuştur. Bunlardan biri de başkenti Bişkek olan Kara Kırgız Özerk Bölgesi idi. Böylece bu tarih itibarıyla Bişkek, yeniden bir bölgesel merkez hâline gelmiştir. 1925'te bölgenin adı Kırgız Özerk Bölgesi olarak değiştirilmiştir. 1936 yılında bu bölgenin adı Kırgız Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olmuştur.²⁴

Bişkek, Sovyetler Birliği'nin planlı ekonomi ve planlı şehirciliğinin bir ürünü olarak gelişmiştir. Sovyetler Birliği'nin devlet ve ekonomi yönetim sistemi, bütün şehirlere olduğu gibi Bişkek'e de yansdı. Böylece 1928 yılından itibaren Bişkek'in gelişimi yönünde yapılan beş yıllık planlarla 20. yüzyıl boyunca devam edecek olan yapılaşma başlamıştır. Sovyet devrinin şehir planlamacılığı özellikleri doğrudan doğruya Bişkek'e de yansmıştır. Bu özellikler arasında şehirde bol yeşil alan inşası, geniş meydanlar, görkemli devlet ve kurum binaları ve şehrin her tarafına serpiştirilmiş olan heykelleri sıralamak mümkündür.²⁵

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlık ilan edilerek Kırgızistan Cumhuriyeti kurulmuştur. 1993 yılında Kırgızistan Anayasa yürürlüğe girmiştir. Kırgızistan Cumhuriyeti'nin ilk Anayasası başkanlık sistemi temelinde oluşmuştur, ancak 2010 yılında yeniden hazırlanan Anayasa'da Parlamenter Sistem geçerlidir. Bugünkü Kırgızistan, güçlü yetkilere sahip bir cumhurbaşkanı tarafından parlamenter bir sistemle yönetilmektedir. Kırgızistan'ın genel devlet yapısına bakıldığında bunun Türkiye ile büyük benzerlikler taşıdığı görülür. Tıpkı Türkiye gibi Kırgızistan'ın da anayasasında demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmektedir.

24 Ercilasun, K. (2014). *Bişkek. Türk Dünyası Başkentleri*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

25 Ibid

Sovyetler Birliği'nin son döneminden itibaren şiddetli bir şekilde hissedilen ekonomik durgunluk, Kırgızistan'ın bağımsızlığın ilk yıllarında ekonomik bir çöküntüye dönüşmüştür. Sovyet ekonomik yapısının bağımsız ekonomiye uygun olmaması nedeniyle fabrikalar işlememiş, işçiler işsiz kalmıştı. Bağımsızlıktan sonra hala millî paranın kullanılmaması, Sovyet dönemine ait para biriminin kullanılmaya devam etmesi hem ekonomik olarak ciddi sorunlara neden oluyordu hem de bağımsız bir ülkeye ters düşen bir uygulamaydı.²⁶

1993 yılında ulusal para birimine geçilmiş, fiyatlar serbest bırakılmış, tarım – ticarete reformlar yapılmış, kısmi özelleştirmeler gerçekleştirilmiştir. Ülkede yapılan ekonomik reformlar etkisini ilk olarak Başkent Bişkek'te hissettirmiştir. Bişkek, ülkenin sanayi ve hizmet sektörlerinin merkezidir. Üretimde gıda sektörünün yanı sıra Bişkek'te yün ve yünlü kumaş üretimi de yapıldığı görülmektedir.²⁷ Ülkenin siyasi merkezi olması nedeniyle kent, siyasilerin, bürokratların ve yabancı temsilciliklerin toplandığı yerdir. Kent ayrıca yerli – yabancı yatırımcıların yoğunlaştığı bir yerdir. Kentteki çok sayıda üniversite dolayısıyla öğrenci yoğunluğu da fazladır. Bütün bunlar, kentin tüketim ekonomisinin ve hizmet sektörünün büyük ölçüde gelişmesini sağlamıştır. İrili-ufaklı lokantalar, dükkânlar, market zincirleri, mağazalar ve alış-veriş merkezleri ile hizmet sektörünün canlılığı kente yansımıştır.²⁸

Bişkek Sovyet döneminde olduğu gibi bağımsızlık döneminde de göç almaya devam etmiştir. Ancak Sovyet döneminden farklı olarak bu dönemde aynı zamanda göç veren de bir özellik kazanmıştır. Bağımsızlık dönemi göçlerinin önemli özelliği Kırgız nüfusun Bişkek'e doğru, başta Rus ve Ukraynalı olmak üzere Slav nüfusun ise Bişkek'ten Rusya'ya doğru akmasıdır. Bu gelişim sonucunda Bişkek, Sovyet dönemi nüfus dokusundan farklılaşmış ve millî bir doku kazanmıştır. Şehirdeki Kırgız nüfus Sovyet döneminin sonunda ancak dörtte bir nispetindeyken bugün üçte ikiyi aşmış, Kırgızistan'ın başkenti olma niteliğini nüfus dengesiyle de göstermiştir.²⁹

Bişkek, Sovyet devrinde aldığı şekil uzun bir süre neredeyse hiç değişmeden kalmıştır. Bişkek, kentin ana meydanındaki Lenin heykelini muhafaza eden Türkistan'daki tek başkent olma özelliğini korudu. Bu heykel 2003 yılına kadar muhafaza edilmiştir. Akayev yönetimi bu heykelin

26 Ibid

27 Ibid

28 Ibid

29 Ibid

kaldırılmasını istemiştir fakat gelen yoğun eleştiriler sonucunda heykelin sadece yeri değiştirilebilmiştir. Ancak, yine de diğer başkentlerden farklı olarak tamamen kaldırılmadı ve Bışkek'in merkezinde olma özelliğini devam ettirmektedir.

Bağımsızlık döneminde kentin mekânsal yapısında değişim yavaş olmuştur. Bu durumun nedeni, sistem değişikliğidir. Sovyet dönemindeki planlı sistemde binalar nispeten tek tip olarak inşa ediliyordu. Bağımsızlık döneminde sistem değişikliğine bağlı olarak Sovyet devrindeki tek tip merkezî anlayış yıkılmıştır fakat diğer başkentlerde olduğu hızlı bir inşa sürecine tanık olunmamıştır. İlerleyen yıllarda Bışkek'in düzensiz bir şekilde göç almasına paralel olarak şehrin dış çeperlerinde tek katlı veya iki katlı gecekondular halkaları oluşmaya başlamıştır. Son yıllarda kentte mekânsal değişimler hızlanmış olup yeni semboller kentte boy göstermeye başlamıştır. Bunlar arasında özellikle heykeller dikkat çekici olup Kırgız tarihinden ve kültüründen heykeller kente inşa edilmiştir. Cadde ve sokaklara Kırgız tarihi ve kültüründen isimler verilerek bir değiştirilmiştir.³⁰

Lefkoşe (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)

Kıbrıs, Akdeniz'in ortasında yer alan, 9235 km²'lik yüzölçümü ile bölgenin üçüncü büyük Adası konumundadır. Ada, 1571 yılında Osmanlı Devleti tarafından feth edilmiştir.

Osmanlı Devleti, Akdeniz coğrafyasında gücünü kaybetmeye başlayınca Kıbrıs 1878 yılında İngiltere'ye kiralamıştır. Bu tarihten itibaren, Osmanlı Devleti döneminde yönetici konumunda bulunan Kıbrıs Türk toplumu, artık Ada'da yönetilen konumunda bulunacaktır.³¹

1878- 1960 yılları arasını kapsayan dönemde, Ada'da İngiliz egemenliği kurulmuştur. Bu dönemin başkenti konumunda olan Lefkoşa'nın bu değişiklikten derinden etkilediği görölmektedir.

İngiliz egemenliği döneminde adada Türk ve Rum milliyetçiliği olmak üzere iki milliyetçilik akımı güçlenmiştir. İlerleyen yıllarda Kıbrıs'ta, Türk ve Rum ulusları arasındaki sorunlar oldukça büyük boyutlara ulaşmıştır. Bir yandan Kıbrıslı Türklerin Ada'dan göçü, diğer yandan

30 Ibid

31 Akgün, S. (2011). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinden Kıbrıs Türk aydınları ve Jön Türk hareketi ile olan ilişkileri (1865 - 1918). *History Studies*, 3(3), s.3

Rumların isteklerine karşı, İngilizlerin Türkleri öne sürmesi, Ada'da siyasi sorunların başlamasına neden olmuştur. Ada'da İngiliz yönetimi hüküm sürerken kent mekânsal olarak büyümekte, yeni yerleşim yerleri ortaya çıkmaktaydı. Bu dönemde Lefkoşa, kasaba görünümünden çıkıp bir kent görünümüne bürünmüştür. Ada, Lefkoşa'dan idare ediliyordu ve Kıbrıslı Türk ve Rumlar arasındaki siyasi mücadelelerin çoğu da bu kentte gerçekleşiyordu.³²

Tarihin her aşamasında, Kıbrıs Rum toplumunun büyük bir ideali bulunmaktadır: Enosis. Enosis, Kıbrıs Rum toplumunun siyasi olarak en büyük hedefidir. 1 Nisan 1955 tarihinde Kıbrıslı Rumlar tarafından "EOKA" adlı bir örgüt kurulmuştur. Bu örgüt, Yunanistan tarafından da desteklenmekteydi. Burada amaç, Enosis'i gerçekleştirmek, Ada'nın Yunanistan'a ilhakını sağlamaktır.³³

Ada'da İngiliz egemenliği son bulduğunda, Lefkoşa kentinin Osmanlı Devleti egemenliği altında bulunan başkentten çok farklı bir başkent yapısında olduğu görülmektedir. Lefkoşa, konutları surların dışarısına taşmış, Türk ve Rum mahalleleri birbirlerinden ayrılmış, siyasi mücadelelerin baş gösterdiği bir kent hâline bürünmüştür.

1960 yılına geldiği zaman, "Zürih ve Londra Antlaşmaları" ile birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası hazırlanmış; Lefkoşa Antlaşmaları ile "Kıbrıs Cumhuriyeti", 16 Ağustos 1960 yılında ilan edilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti, üç ayrı devletin garantörlüğü altında kurulmuştur. Bunlar Türkiye Cumhuriyeti, Yunanistan ve Birleşik Krallık'tır. Söz konusu devletler, yeni kurulmuş olan devletin garantör devletleri olarak uluslararası alanda yerlerini almışlardır.³⁴

Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumların ortaklaşa kurmuş oldukları Kıbrıs Cumhuriyeti, Başkanlık Sistemi ile yönetilmekteydi. Başkent ise bu dönemde de Lefkoşa olmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmadan önce, Lefkoşa kentinde belediye hizmetleri ikiye bölünmüştür. Lefkoşa Türk Belediyesinin kuruluşu 1958 yılında olmuştur. Bu tarihten itibaren Lefkoşa Türk Belediyesi, Kıbrıs Türklerinin yerel hizmetlerini karşılamak için aktif olarak hizmet vermeye başlamıştır.

32 İşçioğlu, Deniz (2014) Lefkoşa. Türk Dünyası Başkentleri, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

33 Ibid

34 Güler, Yavuz (2004). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar Kıbrıs meselesi. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(1), s. 107

Ada'da yaşanan siyasi süreç ile birlikte Lefkoşa, yönetsel açıdan yavaşça bölünmeye başlamıştır. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti varlığını uzun süre koruyamamıştır. 21 Aralık 1963 günü Kıbrıslı Rumlar "Kanlı Noel" adını verdikleri saldırılarını başlatırlar. Kıbrıslı Türklere yapılan bu saldırılar sonrasında Kıbrıs Cumhuriyeti fiili olarak yıkılmıştır. Lefkoşa, başkent olarak çatışmalardan en çok etkilenen kentlerden biri olmuştur. Artık Ada'da "iki bölge" oluşturulması kaçınılmaz olmuştur. Aynı durumun Lefkoşa kentinde de yaşandığını görmekteyiz. Yıllarca güvenlik nedenlerinden dolayı etrafı duvarlar ile çevrili olan kentin ortasına çekilecek olan duvar ile birlikte kentte iki bölge oluşturulmuştur. Kentin içerisinde yerini alan duvarlar, kenti ikiye bölmekte; siyasi, ekonomik, dini ve etnik farklılıkları bulunan iki toplumu birbirinden ayırmaktadır. Lefkoşa kenti bu süreçte "yeşil hat" çizgisi ile bölünmekte; kentte iki farklı toplumun yaşam yerleri birbirlerinden tamamen ayrılmaktadır. Yeşil Hat çizgisi Lefkoşa'daki iki ayrı yönetimin sınırı olarak kabul edilmektedir. Kentin kuzeyi Türk bölgesi, güneyi ise Rum bölgesi olarak ayrılmıştır.³⁵ Bölünmenin yaşandığı günden bugüne kadar Lefkoşa kentinin mekânsal olarak birçok değişime uğradığını görmekteyiz.

Tek bir kent olan "Lefkoşa", artık iki farklı topluma ev sahipliği yapmakta, iki ayrı bölgeden, iki ayrı yönetimden oluşmaktadır. Zaman içerisinde Lefkoşa Türk bölgesinin (Kuzey Lefkoşa) dışarıya doğru büyümeye başladığını, Güney Lefkoşa'nın ise dikey olarak büyümeye devam ettiğini görmekteyiz. Böylece, Kıbrıs Adası'nın başkenti konumunda bulunan Lefkoşa, "Avrupa'nın son bölünmüş başkenti"³⁶ olarak tarihteki yerini almıştır. Yeşil Hattın çekilmesi, Türk ve Rum toplamları arasındaki toplumsal çatışmaları durdurmaya yeterli olmamıştır. Yeşil Hattın çekilmesi, Türk ve Rum toplamları arasındaki toplumsal çatışmaları durdurmaya yeterli olmamıştır. 1963-1974 yılları arasında Lefkoşa'da toplumlaraarası çatışma devam etmiştir. Kıbrıs Türk halkının Ada'daki varlığını koruması, büyük mücadeleler sonucunda gerçekleştirebilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Ada'da barış ortamının sağlanması için, Türk Silahlı Kuvvetlerini 20 Temmuz 1974 yılında Kıbrıs'a gönderip 'Kıbrıs Barış Harekati'nı başlatmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri 14 Ağustos 1974 yılında Lefkoşa Kentine girmiş; bu tarihten sonra Lefkoşa kenti, Kuzey Lefkoşa ve Güney Lefkoşa olarak iki farklı isim altında literatürdeki yerini almıştır. 1974'ten sonraki siyasi süreçte Kıbrıs Türkleri, Kıbrıs

35 İşçioğlu, 2014

36 Atun, R. A. ve Doratlı, N. (2009). Walls in cities: a conceptual approach to the - walls of Nicosia. *Geopolitics*, 14(1), s. 113

Türk Federe Devleti'ni kurmuşlardır. ³⁷15 Kasım 1983 tarihinde ise, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. KKTC'nin yönetim şekli "Cumhuriyet" olmuştur. Başkent, Lefkoşa (Kuzey Lefkoşa) kentidir. Resmî dil "Türkçe" olarak kabul edilmiştir. Kuzey Kıbrıs'ta yaşayan Türkler, para birimini "Türk Lirası" olarak değiştirmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde Kuzey Lefkoşa, Türk Lirasını kullanırken, Güney Lefkoşa Kıbrıs Lirası'nı kullanmaya devam etmiştir. Bu durum 2004 yılına kadar devam etmiştir. 2004 yılında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Birliği (AB) üyesi olması ile birlikte, 1 Ocak 2008 tarihinde Güney Kıbrıs Avrupa Birliği para birimi olan 'Euro'yu kullanmaya başlamıştır. Artık Lefkoşa kenti, tam anlamı ile iki farklı kent durumuna gelmiştir.³⁸

KKTC'nin 1983 yılında ilan edilmesi ile birlikte ülkede düzensiz yapılaşma ve imar sorunları ortaya çıkmıştır. KKTC'deki planlama sisteminde planlama yetkisi, Şehir Planlama Dairesi'ndedir. KKTC'de planlama, merkezî yönetim tarafından yapılmaktadır. Lefkoşa kenti, KKTC'de bulunan ve kent planı olan tek kent konumundadır. Lefkoşa'da kent ekonomisi, kent planlaması, kent yönetimi, hâlen birçok eksiklikleri barındırır da, merkezî yönetim kentin gelişebilmesi için yoğun çaba harcamaktadır. Lefkoşa kenti, planlı bir kent olmasına rağmen plansız bir şekilde gelişmeye ve değişmeye devam etmiştir. Kentte var olan yerel yönetim, bugün mali sorunlar ile baş etmeye çalışmaktadır.

Taşkent (Özbekistan Cumhuriyeti)

Özbekistan Cumhuriyeti'nin başkenti olan Taşkent, Özbekistan'ın siyasi merkez olmanın ötesinde ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda ülkenin en gelişmiş şehridir. Bunun sebebi Taşkent'in hem Çarlık döneminde hem Sovyetler Birliği döneminde hem de bağımsızlık döneminde bölgedeki siyasi ve ekonomik merkez olmasıdır.

Sovyet döneminde Taşkent'te yürütülen kentleşme politikaları, bütün diğer Sovyet kentlerine benzer olmuştur. Parklar, heykeller, anıtlar kentin mekânsal formunu belirleyen temel argümanlardır. Birbirine paralel uzun caddeler ve merkezde yer alan devasa binalar, Sovyet mimarî ve şehircilik anlayışının ana çizgilerini oluşturmuştur. Özbekistan'da Rus nüfusunun en fazla olduğu şehir Taşkent olmuştur. Özbekistan'da yine Rus dilinin en yaygın olduğu şehir de Taşkent olmuştur. Taşkent Sovyetler Birliği'nin Moskova, Leningrad ve Kiev'den sonra dördüncü büyük şehri

37 İşçioğlu, 2014

38 Ibid.

idi.³⁹ Bu konumu ile Türkistan bölgesinde Türk Cumhuriyetleri arasında metroya sahip olan ilk kent olmuştur. Taşkent metrosu, 1977 yılından bu yana hizmet vermektedir. Taşkent, metro istasyonları süslemeleri ve her istasyonun ayrı bir konseptte sahip olması ile ünlüdür.

31 Ağustos 1991 tarihinde, Özbekistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı Taşkent kentinde ilan edilmiştir. Bugün Taşkent, Özbekistan Cumhuriyeti'nin başkentidir. Özbekistan yönetimi, bağımsızlığın ilk günlerinden başlayarak Taşkent'in, ülkenin başkenti ve aynı zamanda özellikle Orta Asya bölgesinin en büyük siyasi kültürel merkezi olarak yer edinmesi için çalışmıştır.

Bir başkent olarak Taşkent, hem Sovyet ve Çarlık dönemlerinde hem de günümüzde ülkenin iç siyasetini belirleyen ve sosyo-ekonomik reformların da yönetildiği bir merkez olarak gelişmiştir. Bugün Devlet Başkanı Köşkü, Millet Meclisi, Başbakanlık ve tüm Bakanlıklar faaliyetlerini Taşkent'te yürütmektedirler. Bağımsızlık Meydanı, "Özbekistan" ve "Türkistan" gibi encümen sarayları, *Aksaray* ve Dış İşleri Bakanlığı gibi merkezi yönetim binaları, başkent in ve bağımsızlığın simgesi olarak algılanmış ve dolayısıyla bu yapıların inşasına ayrı bir özen gösterilmiştir.⁴⁰

Özbekistan, bağımsızlık sonrası mekânsal olarak ağırlıklı bir şekilde yatırımlarını ve çabalarını başkent olan Taşkent'e harcamıştır. Orta Asya devletlerinin en büyük özelliği, Sovyetlerden önce bir ulus devlet süreci ya da deneyimi yaşamamış olmalarıdır. Bu anlamda, Sovyetlerin bünyesindeki Doğu Avrupa, Kafkasya ülkelerinden farklı olarak onlar, ulus-devlet ve kapitalist sistemi deneyimlemeden, Sosyalist sisteme adım atmışlardır. Bu anlamda Orta Asya ülkelerinin, özde Özbekistan'ın özgünlüğü, sosyalist bir yapıdan ulus-devlet ve kapitalist sistemi yaratma çabasıdır.

Bağımsızlıktan sonra Taşkent'te yoğun bir şekilde sosyo-ekonomik reform gerçekleştirilmiştir. Ekonomi açısından serbest piyasa ekonomisine geçiş taleplerinin temelinde daha önce Sovyet Dönemi'nde uygulanmayan özel işletmecilik, girişimcilik, yabancı yatırımları artırma, yeni banka-kredi sistemini geliştirme ve mülkiyeti özelleştirmeye yönelik reformlar gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla Taşkent'te yabancı ülkelerden gelen girişimcilerle birlikte ortak şirketler ve firmalar kurulmaya başlanmıştır.

39 Maksudov, F.; Somuncuoğlu, T. ve Kavuncu, Ç. (2014). Taşkent. *Türk Dünyası Başkentleri*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

40 Ibid

Taşkent ülkenin en büyük sanayi merkezine dönüşmüştür. Taşkent'in Orta Asya'da jeopolitik açıdan en önemli ulaşım sistemi, demir, hava ve karayollarının kavşağında yerleşmesi, dünyanın birçok ülkesiyle ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Başkent'te iki demiryolu istasyonu, iki hava limanı, beş otobüs terminali mevcuttur.⁴¹

Bağımsızlık sonrası Taşkent'in hem ekonomik hem de siyasal merkez olma işlevi daha da derinleşmiştir. Doğal kaynaklar açısından zengin olan ve nüfusu Özbekistan kadar fazla olmayan diğer ülkeler başkentlerine daha fazla yatırım yapma imkânı bulmuşlardır. Bu anlamda Taşkent, ülkedeki birincil kent olma önemini korurken, Orta Asya genelinde Bakü ve Astana gibi kentler yanında eski önemini kaybetmiştir.

Taşkent, bağımsızlık sonrası sosyal politika alanında belki de ülkede en büyük sıkıntıyı yaşayan kentlerin başında gelmiştir. Bu durumun iki temel sebebi vardır: İlk olarak bağımsızlık sonrası Taşkent'e gerçekleştirilen yoğun göç, kentte kentsel hizmetlerin sunumu, konut problemi, alt yapı hizmetleri gibi birçok sorunu daha da arttırmıştır. İkinci olarak ise Sovyet dönemi Özbekistan'ın mekânsal yapısı ile ilgilidir. Taşkent'in Özbekistan'daki diğer kentlere göre, Sovyet rejimi açısından kritik öneminden dolayı, devletin sürekli bu kente yatırım yapması, bağımsızlık sonrası devletin birçok kamu hizmetinden çekilmesinin negatif sonuçlarını en çok Taşkent yaşamıştır. Nitekim Sovyet eşitsiz gelişmesinin bir sonucu olarak, Taşkent dışındaki birçok vilayetin devlet yatırımlarından mahrum kalması, söz konusu bölgelerdeki eski sosyal ilişki ağları ile bireylerin toplumsal yaşamlarını yeniden üretmesini sağlarken, bu durum kendiliğinden bu tür sosyal ilişkileri de yeniden üretmiştir. Bunun sonucu, bağımsızlık sonrası devletin kamu hizmetlerinden çekilerek bıraktığı boşluğu dolduran eski sosyal ilişki ağları hâlihazırda birçok bölgede zaten varlığını sürdürürken Taşkent, modernleşen toplumsal yapısı ile bu tür geleneksel sosyal ilişkilerin en az görüldüğü bölgedir.⁴²

Taşkent şehri bugün, idari yapısına paralel olarak 11 ilçeden ve 500'den fazla mahalleden oluşmaktadır. İlçelerin her biri idari sınır olarak merkezden çepere doğru yayılmaktadır. Şehrin merkezi büyük oranda bugün ticari bir merkez olarak mağazalara, büyük otellere, iş merkezlerine, restoranlara ev sahipliği yaparken Sovyet kentlerinin bir özelliği olarak kamusal binaların ihtiyamı, kültür merkezleri, parklar ve yeşil alanlar

41 Ibid

42 Ibid

da kent merkezinde korunmaya devam etmektedir. Fakat ekonomik güç gerektirmeyen sembolik değişim konusunda Özbekistan oldukça hızlı ve radikal adımlar atmıştır. Ülkede Sovyet rejimini hatırlatan miras hızlı bir şekilde değiştirilmiştir. Lenin heykelleri, vb. eski rejimle alakalı pek çok obje temizlenmiştir. Fakat yeni rejimin kendisini göstereceği ekonomik maliyeti gerektiren yeni binalar vb. ise kısa sürede hayata geçirilememiştir.⁴³

Gündelik hayatta kentte gerçekleşen aktivitelere bakıldığında, Taşkent'in Sovyet sonrası keskin bir dönüşüm yaşamaması, yabancı yatırımlara kentin mekânlarının kapalı veya sınırlı bir şekilde açık olması gerçeği, kültürel aktiviteler anlamında büyük alışveriş merkezlerinin oluşmasını önlemiştir. Bu dolayısıyla büyük marka restoran veya mağaza zincirlerinin kentte varlığının hayli sınırlı olmasına sebep olmuştur. Bu anlamda Taşkent'te hâlâ Sovyet zamanından kalma "TSUM", en önemli alışveriş yerlerinden biriyken, bağımsızlık sonrası kurulan MİR alışveriş Merkezi kentin yine önemli ve büyük alışveriş merkezlerindedir bugün. Ancak bu konsepti, büyük AVM'lerle karşılaştırmak hatalı olacaktır. Diğer taraftan halkın büyük oranda alışverişlerini gerçekleştirdiği yerler hâlâ Çarsu, Aleyski Pazar gibi eski geleneksel pazarların kendileridir. Diğer taraftan küresel markaların, kentte yeni gelişim alanı olan caddeler, büyük iş merkezleri ve oteller görülmektedir.⁴⁴

Sonuç

Türk Dünyası coğrafyası tarihsel perspektifte jeopolitik açıdan önemli bir konumda olmuştur. Dolayısıyla tarih boyunca bu coğrafyada çeşitli uluslararası güçler egemenlik kurma mücadelesi içinde olmuştur. Oldukça geniş bir coğrafi alan içinde yer Türk devletlerinin ekonomik potansiyelleri, sosyo – kültürel yapıları ve politik sistemleri birbirlerinden farklılık göstermektedir.

Türk dünyası içinde yer alan devletlerin ulus – devlet kurma sürecine etki eden iki önemli olay bulunmaktadır. Bir farklı ifade ile Türk devletlerinin 20. yüzyılda yaşadıkları köklü dönüşümleri belirleyen iki tarihi olay önemlidir: Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılması. Her iki olayın ardından bugünkü Türk devletlerinin ulus-devlet inşa süreçleri başlamıştır. Her ülke kendine özgü coğrafi konumu, doğal kaynakları, sınır komşuları ve tarihsel süreçte tanık olunan olaylara bağlı

43 Ibid

44 Ibid.

olarak farklı bir ulus devlet inşa etme sürecine girmişlerdir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması ve yıkılması Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devletlerinin ulus devlet sürecini etkilerken; Sovyetler Birliği'nin dağılması ise Azerbaycan Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Türkmenistan Devleti, Kırgızistan Cumhuriyeti, Özbekistan Cumhuriyeti'nin ulus- devlet olması süreçlerinde üzerinde doğrudan etkili olmuştur.

Türk dünyası olarak adlandırılan bölge sahip olduğu doğal kaynaklar, coğrafi konumları nedeniyle geçmişte olduğu gibi günümüzde de uluslararası güçlerin odak noktasını oluşturmaktadır. Uluslararası ekonomik – siyasi rekabetin ve dinamik siyasi konjonktürün var olduğu günümüz koşullarında ortak dil – kültür birliğine sahip Türk devletlerinin uluslararası güçlerin yönlendirdiği dünya düzeni yerine ekonomiden, sosyo – kültürel yaşama, politik konsensüslara, eğitime kadar uzanan geniş bir perspektifte yeni işbirlikleri geliştirebilme potansiyelleri bulunmaktadır.

Kaynakça / References

Akbarzadeh, S. (1999). National identity and political legitimacy in Turkmenistan. *Nationalities*

Papers, 27(2), 271-290.

Akgün, S. (2011). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinden Kıbrıs Türk aydınları ve Jön Türk hareketi ile olan ilişkileri (1865 – 1918). *History Studies*, 3(3).

Almaty Tarihi (2014) http://www.almaty.gba.kz/page.php?page_id=41&lang=1, Almaty Şehri Belediye Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi (Erişim Tarihi: 12.08.2018)

Ataşer, G. A. ve Sayfutdinova, L. (2014). Bakü. *Türk Dünyası Başkentleri*. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

Atun, R. A. ve Doratlı, N. (2009). Walls in cities: a conceptual approach to the walls of Nicosia. *Geopolitics*, 14(1), 108-134.

Çınar, T. (2007). Başkentler üzerine bir inceleme. A. Mengi (ed.). *Kent ve Politika: Antik Kentten Dünya Kentine, Ruşen Keleş'e Armağan*, Ankara: İmge Kitabevi, 129-146.

Dursun, D. ve Poyraz, U. (2014). Ankara. *Türk Dünyası Başkentleri*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

Ercilasun, G. K. ve Somuncuoğlu, A. (2014). Almatı – Astana. *Türk Dünyası Başkentleri*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

Ercilasun, K. (2014). Bişkek. *Türk Dünyası Başkentleri*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

Güler, Yavuz (2004). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar Kıbrıs meselesi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1),101-112.

İşçioğlu, Deniz (2014) Lefkoşa. *Türk Dünyası Başkentleri*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

Keleş, R., ve Duru, B. (2008). Ankara'nın ülke kentleşmesindeki etkilerine tarihsel bir bakış. *Mülkiye*, 32(261), 27-44.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.

Maksudov, F; Somuncuoğlu, T. ve Kavuncu, Ç. (2014). Taşkent. *Türk Dünyası Başkentleri*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

Nazarbayev, N. (2005). *Avrasya'nın Kalbinde*. İstanbul: Kaynak Kültür Yayın Grubu.

Uzun, C. N. (2005). Residential transformation of squatter settlements: urban redevelopment projects in Ankara. *Journal of Housing and the Built Environment*, 20(2), 183-199.

Yılmaz, M. ve Kavuncu, Ç. (2014). *Türk Dünyası Başkentleri*, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.

<https://www.ankara.bel.tr/ankara-kent-rehberi/ankara-nin-kisa-tarihi> (Erişim Tarihi: 22.10.2018)